

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

СОЗИНОВА ЄВГЕНІЯ ІГОРІВНА

УДК 530.192:332.135:339.944 (398) (043.3)

**ВПЛИВ СИНЕРГІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК
ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ПІВДЕННО-
СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Черніченко Геннадій Олександрович,
Маріупольський державний університет
імені Василя Стуса,
завідувач кафедри раціонального
природокористування та охорони
навколишнього середовища.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Якубовський Сергій Олексійович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри світового
господарства і міжнародних
економічних відносин;

кандидат економічних наук
Пащенко Ольга Вячеславівна,
Дніпровський національний
університет імені Олеся Гончара,
доцент кафедри міжнародної
економіки і світових фінансів.

Захист відбудеться «14» травня 2021 року о 15⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «14» квітня 2021 року.

В. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

М. В. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Під впливом глобалізації поширення набули тенденції до посилення регіоналізації економічних відносин. Сьогодні повсюдно створюються субрегіональні співтовариства, включаючи зони вільної торгівлі, які розглядають як нову форму захисту національних інтересів. При цьому процес регіоналізації відбувається на тлі трансформації ролі держави у системі сучасних соціально-економічних відносин, у тому числі у формуванні ресурсного потенціалу зростання національних економік. З одного боку, в умовах поглиблення регіональних інтеграційних процесів певні рівні відповідальності за прийняття рішень у цьому процесі передаються наднаціональним вищим органам виконавчої влади регіональних утворень, які приблизно відповідають ролі і функціям уряду у системах національних держав, прикладом чого може слугувати Європейська комісія та спектр її повноважень, включаючи функцію законодавчої ініціативи у рамках ЄС. З іншого боку, вирішальну роль у створенні світового продукту сьогодні відіграють транснаціональні корпорації (ТНК), які контролюють більше ніж половину світового промислового виробництва й зовнішньої торгівлі, приблизно 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау.

Формування нового світового порядку, що спричинене крахом двополярної моделі світу, розвалом соціалістичного табору, пошуком новими державами, що утворилися на цьому тлі, власних моделей трансформацій до ринкових відносин, появою нових загроз політичних реваншів від країн-гегемонів та всередині країн, обумовило отримання різних результатів макроекономічної динаміки, ступеня глобальної конкурентоспроможності, конвергенції з ЄС, інвестиційної привабливості, і, як наслідок, досягнення різних результатів потенціалу розвитку.

Країни Південно-Східної Європи, більшість із яких почали свої трансформації до ринкових відносин на початку 90-х років ХХ ст. з практично рівних умов чинної на той період командно-адміністративної системи регулювання економіки, близької за структурою, чинною формою власності, інтегрованістю до ланцюгів створення вартості у соціалістичному таборі, на сьогодні демонструють різний ступінь інтеграції до Європейського Союзу.

Дослідженню питань міжнародної економічної інтеграції та впливу синергії регіональних економічних угруповань на економічне зростання країн, розвитку європейських інтеграційних процесів присвячені праці таких іноземних вчених, як Р. Болдуїна (R. E. Baldwin), З. Бжезинського, Дж. Вайнера (J. Viner), Р. Ліпсея (R. Lipsey), Е. Люттвака (E. N. Luttwak), М. Маурела (M. Maurel), Дж. Міда (J. Meade), А. Мюллер-Армака (A. Müller-Armack), Г. Мюрдала (G. Myrdal), (Дж. Піндера (J. Pinder), Б. Росмонда (B. Rosamond), А. Стааба (A. Staab), Е. Хааса (E. B. Haas). Істотний внесок у вивчення цих питань здійснили такі вітчизняні вчені-економісти, як В. Будкін, О. Булатова, В. Геєць, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, В. Новицький, Т. Орехова, Ю. Пахомов, А. Філіпенко, Г. Черніченко, В. Чужиков, І. Школа, О. Шнирков, С. Якубовський та інші.

Питанням взаємозв'язку між регіональної економічної інтеграції та залученням прямих іноземних інвестицій, які переважно відображають інвестиційну привабливість країн для ТНК, питанням формування потенціалу транснаціоналізації країн присвячені роботи Р. Болдуїна (R.E. Baldwin), С. Брейнарда (S. L. Brainard),

П. Брентона (P. Brenton), А. Венейблес (A. Venables), Ф. Ді Мауро (F. Di Mauro), Дж. Даннінга (J. Dunning), С. Донненфелда (S. Donnenfeld S.), Дж. Маркусена (J. Markusen), Л. Матіаса (L. Matyas), М. Мотта (M. Motta), Г. Нормана (G. Norman), Т. Орехової, О. Пащенко, О. Рогача, Л. Руденко-Сударєвої, А. Сапіра (A. Sapir), Е. Хелпмана (E. Helpman), С. Якубовського та інших.

Незважаючи на велику кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних учених із питань глобальної економічної інтеграції, впливу регіональної економічної інтеграції на інвестиційні потоки потребує дослідження на основі новітніх теоретико-методологічних підходів та сучасного узагальнення показників економічної динаміки вплив синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедр міжнародної економіки, міжнародного бізнесу та прикладної економіки, кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса за такими держбюджетними темами: «Розвиток старопромислового регіону на засадах інноваційної стратегії та трансферту знань» (номер держреєстрації 0111U009621, 2011–2015 рр.), у межах якої удосконалено методологічний підхід до оцінки потенціалу транснаціоналізації країн, який включає інтегрований показник потенціалу транснаціоналізації, а також алгоритм застосування цього показника з метою ранжування країн за ступенем розвитку та використання ними наявного потенціалу; «Формування міжнародної конкурентоспроможності регіону на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку» (номер держреєстрації 0113U003659, 2013–2017 рр.), у межах якої дістали подальшого розвитку підходи до формування інтеграційних пріоритетів України в регіоні Південно-Східної Європи за просторовими і галузевими напрямками; «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018–2020 рр.), у межах якої удосконалено механізм стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи, що мають включати синергію від зміцнення конкурентних переваг на національному і регіональному рівнях.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка підходів до розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи у парадигмі впливу синергії регіональної інтеграції.

Для досягнення мети дослідження сплановано й реалізовано такі завдання:

визначити генезис методології дослідження природи та сутності процесу транснаціоналізації;

узагальнити детермінанти синергії впливу регіональної економічної інтеграції на формування інвестиційних потоків;

систематизувати теоретико-методологічні підходи до дослідження впливу регіональної інтеграції на потенціал транснаціоналізації країн.

детермінувати роль прямих іноземних інвестицій у формуванні інвестиційного потенціалу країн Європи;

визначити напрями трансформацій країн Південно-Східної Європи в архітектоніці європейських регіональних процесів;

проаналізувати ступінь конвергенції країн Південно-Східної Європи в умовах європейських інтеграційних процесів;

оцінити потенціал транснаціоналізації економіки країн Південно-Східної Європи;

розробити механізми стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи;

визначити стратегічні пріоритети міжнародної інтеграції України та країн Південно-Східної Європи.

Об'єктом дослідження став процес впливу синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи.

Предметом дослідження слугували умови, чинники й організаційно-економічні механізми формування потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи у парадигмі впливу процесу регіональної інтеграції.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, теорій глобалізації, міжнародної інтеграції та регіоналізації. Фундаментальну основу дослідження становлять категорійний апарат, історико-логічний і системний підходи до аналізу економічних явищ і процесів у контексті глобальної інтеграції. Для реалізації спланованих завдань застосовано: діалектичний метод наукового пізнання, методи наукової абстракції, аналізу та синтезу; системного узагальнення; порівняльного аналізу, статистичного аналізу; методи економіко-математичного аналізу та моделювання.

В основу дослідження покладено наукові праці зарубіжних і вітчизняних учених із проблем інтеграційних процесів у світовій економіці. Інформаційною основою слугували: закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, матеріали Державного комітету статистики України, аналітичні матеріали та нормативні документи комісій ООН, зокрема ЮНКТАД, Всесвітнього банку, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Світової організації торгівлі, Організації економічного співробітництва та розвитку, Європейського Союзу, Організації Чорноморського економічного співробітництва.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у поглибленні теоретико-методологічних основ дослідження впливу синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи та розробці науково-практичних рекомендацій щодо стимулювання припливу внутрішньо-європейських та позаєвропейських прямих іноземних інвестицій у країни досліджуваного регіону.

У процесі дослідження одержано такі найсуттєвіші наукові результати, які розкривають особистий внесок автора в розробку проблеми та характеризують новизну роботи, зокрема:

удосконалено:

на засадах використання кластерного аналізу запропоновано *методологічні основи моделювання впливу синергії регіональної інтеграції країн Південно-Східної Європи на спільний інвестиційний розвиток*, що включає алгоритм аналізу структури сукупності країн ПСЄ та країн Єврозони за макроекономічними та рейтинговими показниками, які характеризують економічне, політичне, правове та соціальне середовище діяльності ТНК. Застосування даного зазначеного методу дало

можливість зробити висновок про позитивні зрушення, які відбулися в інвестиційному середовищі більшості країн ПСЄ у процесі їх конвергенції з країнами Єврозони;

методологічний підхід до оцінки потенціалу транснаціоналізації країн, який включає: запропонований інтегрований показник потенціалу транснаціоналізації, що становить середню величину п'яти стандартизованих змінних, які характеризують ступінь ресурсного забезпечення потенціалу розвитку транснаціональної, розмір ринку, привабливість фінансового сектору, рівень торговельної форми інтернаціоналізації; а також алгоритм застосування зазначених показників з метою ранжування країн за ступенем розвитку та використання ними наявного потенціалу. На засадах використання цього методу було проведено ранжування країн Південно-Східної Європи щодо фактичного використання потенціалу транснаціоналізації їх економік;

механізм стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи, що має включати важелі стимулювання реалізації потенціалу синергії від зміцнення конкурентних переваг на національному і регіональному рівнях, а також застосування політики стимулювання ПП (важелі регіональної та національної політики, розроблені на засадах картографування економічної структури, порівняльних переваг, а також драйверів зростання економік країн; картографування привабливості регіонів країн для ПП з залежності від секторів економіки, типів ПП та територіальних контекстів, таргетування оптимізації вигод від припливу ПП шляхом використання синергії між потребами регіону та можливостями, притаманними припливу ПП у регіон, синергії від залучення зацікавлених сторін до розробки політики);

дістали подальшого розвитку:

підходи до формування інтеграційних пріоритетів України в регіоні Південно-Східної Європи за просторовими і галузевими напрямками, а саме зроблено висновки про наявність найбільш вагомих підстав для розвитку міжрегіональної та внутрішньогалузевої кооперації України з Болгарією, Молдовою, Румунією та Туреччиною у таких напрямках, як: транспортна сфера (розвиток спільної транспортно-логістичної інфраструктури з виходом на транс'європейські магістралі, транспортні мережі Центральної та Північної Європи, Центральної Азії, Близького і Середнього Сходу), туристичні послуги, агропромисловий сектор, реалізація спільних програм сталого розвитку в акваторії Чорного моря;

визначення ключових категорій дослідження розвитку регіональної інвестиційної архітектури, а саме поняття «потенціал транснаціоналізації країни», під яким пропонується розуміти здатність економіки країн, завдяки своїм наявним і потенційним ресурсам та можливостям, сприяти залученню на свою територію інвестицій багатонаціональних компаній, а також формування транснаціонального характеру бізнесу національних компаній; а також поняття «синергія регіональної інтеграції», що полягає в ефектах посиленого характеру від комбінації таких характеристик регіональної інтеграції, як створення більшого за розмірами ринку з кращими можливостями для використання економіки масштабу, відкриття нових можливостей для розвитку підприємницької діяльності через зниження бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, трудових ресурсів, технологій та ноу-хау, відкриття ринків державних закупок; зниження інвестиційних ризиків через гармонізацію національного законодавства,

зовнішньоекономічної та внутрішньої економічної політики; підвищення ефективності діяльності міжнародних підприємницьких структур через відкриття вільного доступу до структури регіональної фрагментації міжнародного поділу праці.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони стали науковим підґрунтям для розробки загальнодержавної стратегії інвестиційної взаємодії із країнами Південно-Східної Європи. Одержані результати впроваджено:

на міжнародному рівні: у практичній діяльності міжнародної громадської організації «Україна-Німеччина-Польща» (акт про впровадження № 58 від 29.09.2020 р.) – методологічні основи моделювання впливу синергії регіональної інтеграції країн Південно-Східної Європи на спільний інвестиційний розвиток країн, що включає алгоритм аналізу структури сукупності країн ПСЄ та країн Єврозони за макроекономічними та рейтинговими показниками; ГО «Євро регіон «Дністер» (довідка № 90/1-1 від 07.10.2020 р.) – механізм стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи, що включає синергію від зміцнення конкурентних переваг на національному і регіональному рівнях;

на національному рівні: у практичній діяльності Інституту економіки промисловості НАН України при підготовці наукової доповіді «Європейський дослідницький простір: компаративний аналіз інституційних передумов та шляхи інтеграції України» в межах НДР «Стратегічні напрями інтеграції України до науково-освітнього та інноваційного просторів ЄС: науково-інституційний супровід» (0120U100988, 2020–2021 рр., надіслано Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України з Європейським союзом, лист №127/к-203 від 22.06.2020 р., довідка про особистий внесок № 379 від 11.11.2020 р.);

на регіональному рівні: у практичній діяльності Департаменту міжнародного співробітництва та економічного розвитку Вінницької державної адміністрації (довідка про впровадження № 2164/01 від 20.10.2020 р.) – розвинуті автором підходи до формування інтеграційних пріоритетів України в регіоні Південно-Східної Європи за просторовими і галузевими напрямками.

Результати досліджень, що містяться в дисертації, використано у навчальному процесі у Донецькому національному університеті при викладанні дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародна регіональна економічна інтеграція», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Topical issues of international economic relations» (довідка №109/01.1.3-43 від 05.11.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертації та винесені на захист, отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних розробок і розрахунків дисертанта.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати досліджень, викладені в дисертаційній роботі, доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях та семінарах: «Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект» (м. Донецьк – м. Святогірськ, 2012, 2013, 2014 рр.); «Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи у рамках Чорноморського економічного співробітництва та ГУАМ» (м. Донецьк, 2011, 2012, 2013 рр.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 8,68 д.а., з яких особисто автору належить 6,28 д.а., у тому числі 1 розділ у зарубіжній колективній монографії, 3 статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (із них 3 – у співавторстві), 9 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 3 – у співавторстві), 1 публікація за матеріалами науково-практичної конференції.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 245 сторінок. Робота містить 9 таблиць, 55 рисунків, 5 додатків на 21 сторінці, список використаних джерел із 196 найменувань на 19 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 205 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, висвітлено особистий внесок здобувача; надано інформацію про апробацію, публікації та структуру роботи.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження інтеграції країн Європи до процесу транснаціоналізації глобальної економіки»** визначено генезис методології дослідження природи та сутності процесу транснаціоналізації; узагальнено детермінанти синергії впливу регіональної економічної інтеграції на формування інвестиційних потоків; систематизовано теоретико-методологічні підходи до дослідження впливу регіональної інтеграції на потенціал транснаціоналізації країн.

Найважливішими економічними агентами на світовому ринку капіталу виступають ТНК, на які припадає абсолютно переважна частка світового інвестиційного ринку.

Узагальнення існуючих теорій та концепцій досліджень природи і сутності процесу транснаціоналізації дають підстави основними рушійними мотивами прямого зарубіжного інвестування ТНК визначити такі: фактори ринку: обсяг зарубіжного ринку, динаміка та потенціал зростання обсягу ринку; обмежений обсяг внутрішнього ринку країни базування; можливість створення експортної бази для своїх товарів і послуг у третій країні; «проходження за клієнтами»; економічний та політичний режими для інвесторів у країнах-реципієнтах; можливість доступу на близькі регіональні ринки; фактори витрат виробництва: доступ до певних дешевих або дефіцитних видів природних, науково-технічних, трудових та інших ресурсів; економія на різних видах витрат виробництва; можливість більш ефективного використання деяких факторів виробництва; отримання ефекту економії на масштабах від розширення ринків збуту; обмеження бізнесу: торговельні перешкоди – торгові тарифні бар'єри у країні-реципієнті ПП; нетарифні бар'єри; споживчі переваги.

Проведене дослідження існуючих теорій дослідження впливу процесу транснаціоналізації на економічне зростання доводить наявну зацікавленість країн,

особливо тих, які відчувають дефіцит власного інвестиційного капіталу, у розвитку потенціалу транснаціоналізації своїх економік.

Враховуючи результати дослідження сутності і природи транснаціоналізації як складової процесу глобальної економічної інтеграції, а також існуючі підходи до визначення поняття «економічний потенціал», під *потенціалом транснаціоналізації* в роботі запропоновано розуміти здатність економіки країн, завдяки своїм наявним і потенційним ресурсам та можливостям сприяти залученню на свою територію інвестицій багатонаціональних компаній, а також формуванню транснаціонального характеру бізнесу національних компаній.

Запропоноване авторське визначення «потенціалу транснаціоналізації» передбачає дуальний характер останньої – як шляхом залучення інвестицій в країну, яка в цьому випадку виступає країною-реципієнтом, так і шляхом експорту інвестицій з країни, яка за такої умови виступає країною базування.

Узагальнюючи підходи до визначення напрямів впливу регіональних інтеграційних угод на процес залучення прямих іноземних інвестицій, можна визначити такі складові *синергії регіональної інтеграції*, як створення більшого за розмірами ринку з кращими можливостями для використання економіки масштабу, відкриття нових можливостей для розвитку підприємницької діяльності через зниження бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, трудових ресурсів, технологій та ноу-хау, відкриття ринків державних закупок; зниження інвестиційних ризиків через гармонізацію національного законодавства, зовнішньоекономічної та внутрішньої економічної політики; підвищення ефективності діяльності міжнародних підприємницьких структур через відкриття вільного доступу до структури регіональної фрагментації міжнародного поділу праці (рис. 1).

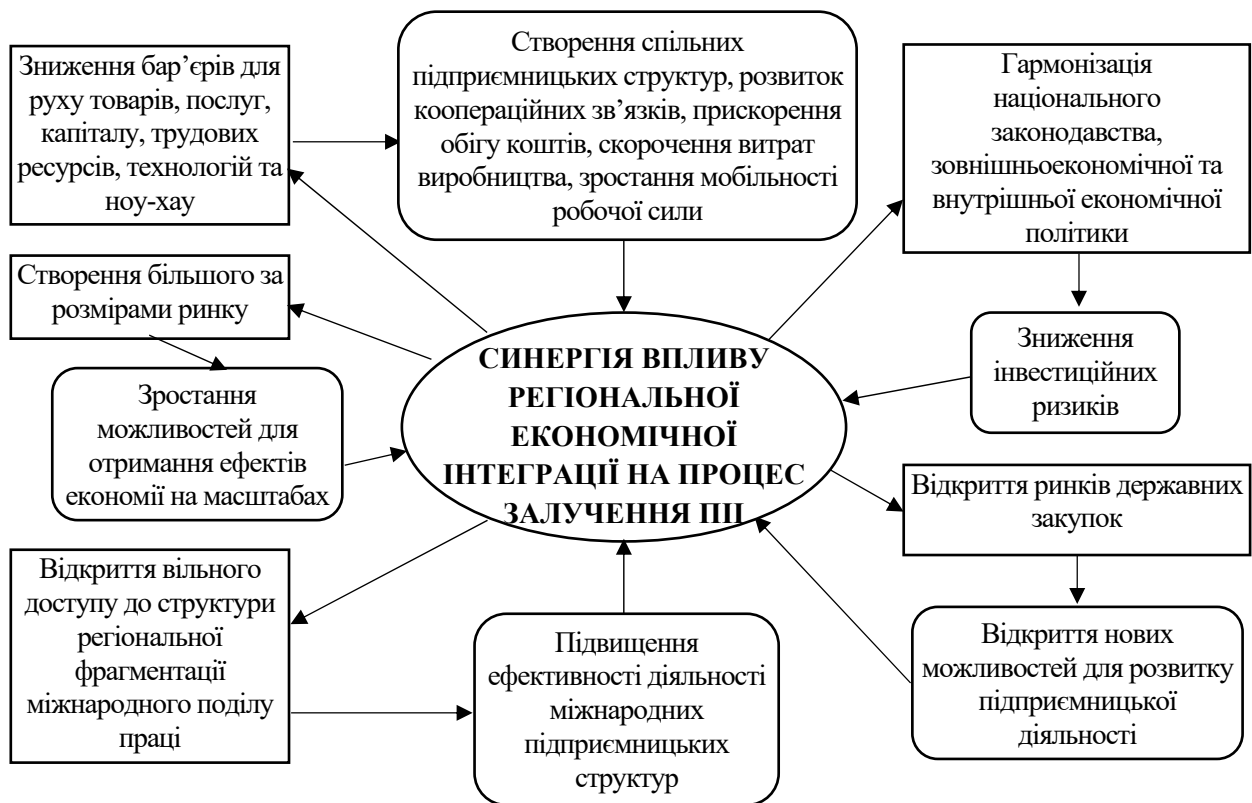

Рис. 1. Система складових системи синергії впливу регіональної економічної інтеграції на процес залучення ПІІ

Проведений синтез підходів Е. Хелпмана і П. Кругмана до дослідження вертикальних ПП, а також підходу С. Брейнарда – до вивчення горизонтальних ПП, дав можливість сформулювати гіпотезу про доцільність дослідження впливу регіональних інтеграційних процесів на приплив ПП через гравітаційну модель, що має включати такі змінні: відносний фактор ендаументів, індекс подібності країн за розміром, географічну відстань між двома партнерами і міру сформованого «економічного простору» країн як задану суму ВВП.

У другому розділі *«Аналіз тенденцій та динаміки формування каналів розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи»* проаналізовано внесок прямих іноземних інвестицій у формування інвестиційного потенціалу країн Європи; досліджено інтеграцію країн Південно-Східної Європи в архітектоніці європейських регіональних процесів; визначено рівень конвергенції країн Південно-Східної Європи у контексті європейських інтеграційних процесів.

Проведене дослідження динаміки припливу ПП у країни ЄС та країни Єврозони дало можливість визначити п'ять основних етапів за останні двадцять років: загальна кількість проектів і вартість ПП зазнали різкого зростання і піку у докризові роки (перший етап); у роки фінансової кризи 2007–2009 років прямі інвестиції в Європу, які здійснювалися європейськими та позаєвропейськими інвесторами, зазнали уповільнення і повернулися майже до рівня 2004 року (другий етап); у наступні роки рівень припливу ПП в Європу стагнував (третій етап), до початку фази відновлення у 2013 році і продовжувався до 2015 року (четвертий етап); період 2015–2018 рр. характеризувався стрімким падінням припливу ПП у країни ЄС та країни Єврозони, навіть до від'ємних значень у 2018 році (п'ятий етап) (рис. 2). Визначені тренди динаміки припливу ПП віддзеркалює загальносвітову економічну динаміку та тренди в інвестиційній активності ТНК.

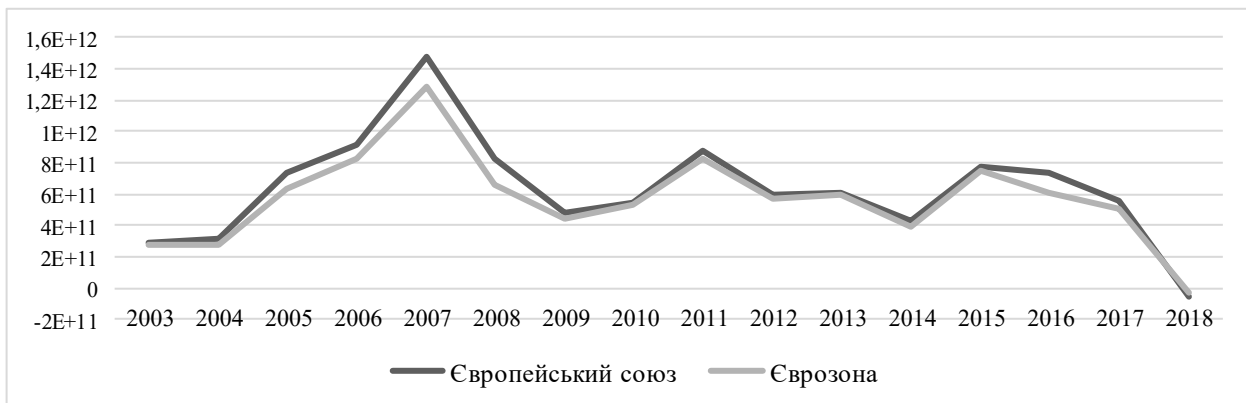

Рис. 2. Динаміка припливу ПП у країни ЄС та Єврониза, 2003–2018 рр., дол. США

Визначено, що конкурентною перевагою позаєвропейських ПП є фактор залучення нового капіталу в Європу, що підтримує створення додаткових робочих місць, сприяє підвищенню продуктивності місцевих фірм у приймаючому регіоні у той час, як внутрішньоєвропейські ПП мають більший ефект стимулювання зближення регіонів, ніж позаєвропейські ПП, більш рівномірно розподіляючись по регіонах.

Загалом проведене дослідження залучення прямих іноземних інвестицій у формування інвестиційного потенціалу країн Європи засвідчило наявність загальних факторів, що підвищують привабливість європейських країн – це потужність регіональних галузевих кластерів; наявність пропозиції робочої сили і

висока частка населення з вищою освітою; регіональна доступність (фізична та цифрова); високий рівень інновацій; висока концентрація ПП; розмір ринку; щільність населення; запроваджені режими спеціальних економічних зон в окремих країнах Південно-Східної Європи.

Доведено, що синергія регіональної економічної інтеграції, що генерується через регіональну спеціалізацію та кооперацію, збільшення схожості бізнес-циклів та загальну конвергенцію національних економік, сформувала позитивні тренди у трансформаціях країн Південно-Східної Європи, що відбивається в першу чергу в індексах людського розвитку, економічної свободи, відкритості економік, конкурентоспроможності та інноваційності нових країн-членів ЄС, країн-кандидатів та країн, які мають Угоди про Асоціацію та включені до програм Східного партнерства.

Індекс ефективності державного управління після приєднання країн ПСЄ до програм інтеграції з ЄС та поступової реалізації планів з гармонізації національних політик і законодавчої бази покращився у переважній кількості країн (Албанія, Болгарія, Молдова, Північна Македонія, Сербія, Словенія, Туреччина, Україна). Індекс політичної стабільності за ці роки покращився у деяких країн (Албанія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Північна Македонія, Румунія, Сербія). Погіршилася політична стабільність у Греції, Молдови, Словенії, України та Туреччині, що пояснюється переважно внутрішніми та зовнішніми конфліктами і загрозами. Зміни, які відбулися в індексах, що характеризують людський розвиток, економічну свободу, відкритість економік, конкурентоспроможність та інноваційність, свідчать про позитивний вплив проєвропейських реформ на нові країни-члени, країни-кандидати та країни, які мають Угоди про Асоціацію та включені до програм Східного партнерства (табл. 1).

Таблиця 1

**Зміни в позиціях країн ПСЄ в рейтингах, що характеризують
інвестиційний клімат, 2004, 2019 рр.**

Індекси	Роки	Алба- нія	Боснія і Гер- цего- вина	Бол- гарія	Хор- ва- тія	Кіпр	Гре- ція	Мол- дова	Чор- но- горія	Пів- нічна Маке- донія	Ру- му- нія	Сер- бія	Сло- венія	Ту- реч- чина	Укра- їна
Індекс сприйняття ко- рупції, 100 = відсут- ність корупції	2004	25	31	41	35	54	43	23	н/д	н/д	29	27	60	32	22
	2019	35	36	43	47	58	48	32	45	35	44	39	60	39	30
Конкурентоспромож- ність - індекс Світового економічного форуму (0-100)	2004	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
	2019	57,6	54,7	64,9	61,9	66,4	62,6	56,7	60,8	57,3	64,4	60,9	70,2	62,1	57
Індекс інновацій (0-100)	2004	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
	2019	30,3	31,4	40,3	37,8	48,3	38,9	35,5	37,7	35,3	36,8	35,7	45,3	36,9	37,4
Індекс свободи від ко- рупції (0-100)	2004	25	10	40	38	70	42	21	н/д	33	26		60	32	24
	2019	40	30	35	39	44	38	25	40	45	40	37	54	41	30
Економічна свобода, загальний показник (0-100)	2004	59	45	59	53	74	59	57	н/д	57	50		59	53	54
	2019	67	62	69	61	68	58	59	61	71	69	64	66	65	52
Індекс глобалізації (0-100)	2004	57,57	59,92	72,44	73,86	73,27	77,75	58,12	54,12	57,03	69,16	60,59	75,23	63,23	64,23
	2019	66,65	68,78	79,77	81,19	83,06	82,89	68,34	70,85	69,83	79,29	78,34	81,21	70,57	74,95

Проте високий рівень політичної корупції, поширення зловживання державними ресурсами, неефективність судової системи залишаються важливими

факторами ризику, що гальмують підвищення інвестиційної привабливості та майбутній розвиток країн цього регіону.

У регіоні Західних Балкан на сьогодні розміщується 40 створених спеціальних економічних зон (СЕЗ), що займають майже 3500 га землі, більшість з яких повністю функціонують і залучають значні інвестиції.

Архітектура динаміки припливу ПІІ по відношенню до ВВП країн ПСЄ, за виключенням Кіпру, демонструє лідерство Болгарії в перші роки після приєднання її до ЄС. Після кризи 2009 року цей показник знизився у 10 разів з 31,24 % у 2007 році до 3,65 % у 2010 році. Значними коливаннями зазначений показник характеризується у Чорногорії, яка у 2009 році стала безумовним лідером із залучення ПІІ серед країн досліджуваної групи (37 % у ВВП). Проте у 2015 році цей показник знизився до рівня 5,18 %. Дана волатильність припливу ПІІ пояснюється переважанням такої сфери вкладання інвестицій, як туристична галузь, що характеризується високою еластичністю попиту та залежністю від світової макроекономічної динаміки (рис. 3).

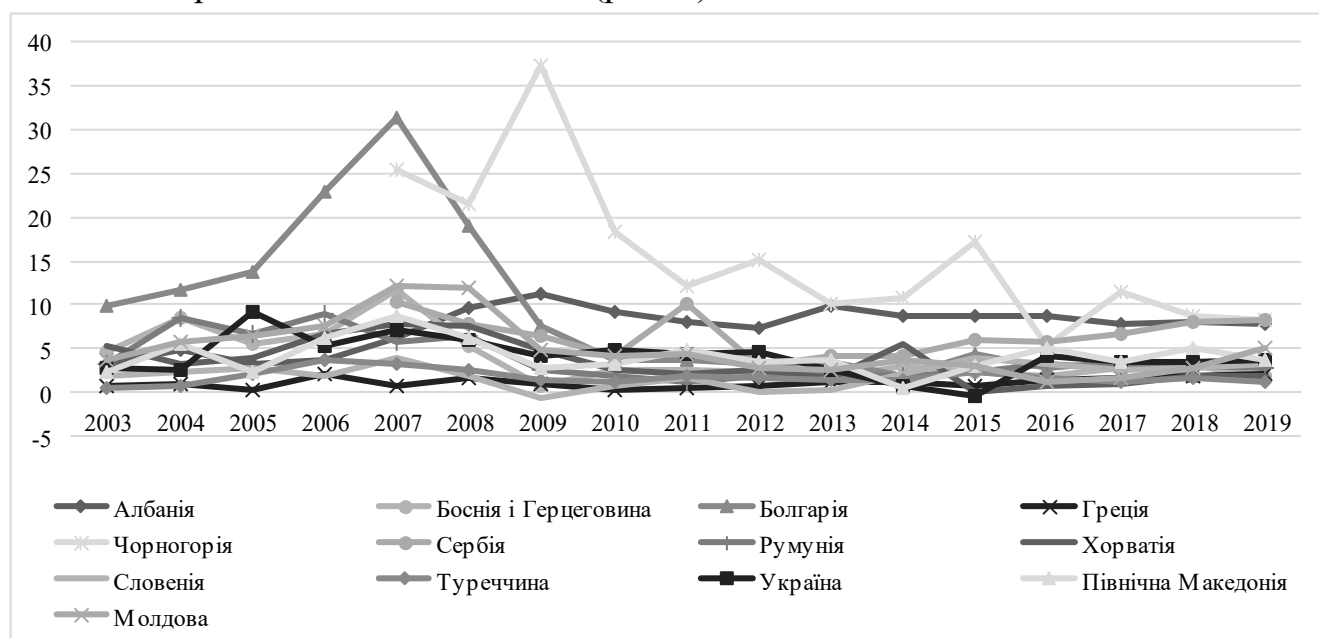

Рис. 3. Накопичений приплив ПІІ у країни ПСЄ, за виключенням Кіпру, у % до ВВП

Дослідження процесу конвергенції країн Південно-Східної Європи між собою та з країнами Євросони було проведено з використанням методу кластерного аналізу по 14 країнам регіону: Албанії, Боснії та Герцеговині, Болгарії, Греції, Чорногорії, Сербії, Румунії, Хорватії, Словенії, Кіпру, Туреччині, Україні, Північній Македонії, Молдові та країнах Євросоні загалом, та за 19 показниками (темп зростання ВВП, %; частка валової доданої вартості промисловості у ВВП, %; частки валової доданої вартості сільського господарства, лісового господарства та рибальства у ВВП, %; частка витрат на дослідження та розробки у ВВП, %; частка доданої вартості послуг у ВВП, %; чистий приплив ПІІ, % від ВВП; рівень безробіття; індекс ефективності уряду; індекс політичної стабільності; індекс сприйняття корупції; розмір тіньової економіки, % від ВВП; індекс свободи від корупції; індекс економічної свободи; приріст населення, %; індекс глобалізації; дохід від міжнародного туризму, % від ВВП; індекс людського розвитку; індекс

інновацій; конкурентоспроможність – індекс Світового економічного форуму). Угрупування країн у роботі здійснено за ключовими роками, пов'язаними з розширенням ЄС на країни ПСЄ (2004, 2007, 2013 рр.), та у 2019 році з метою порівняльного аналізу міграційних рухів країн між кластерами. Результати кластерного аналізу, отримані за 2019 рік, представлено на рис. 4.

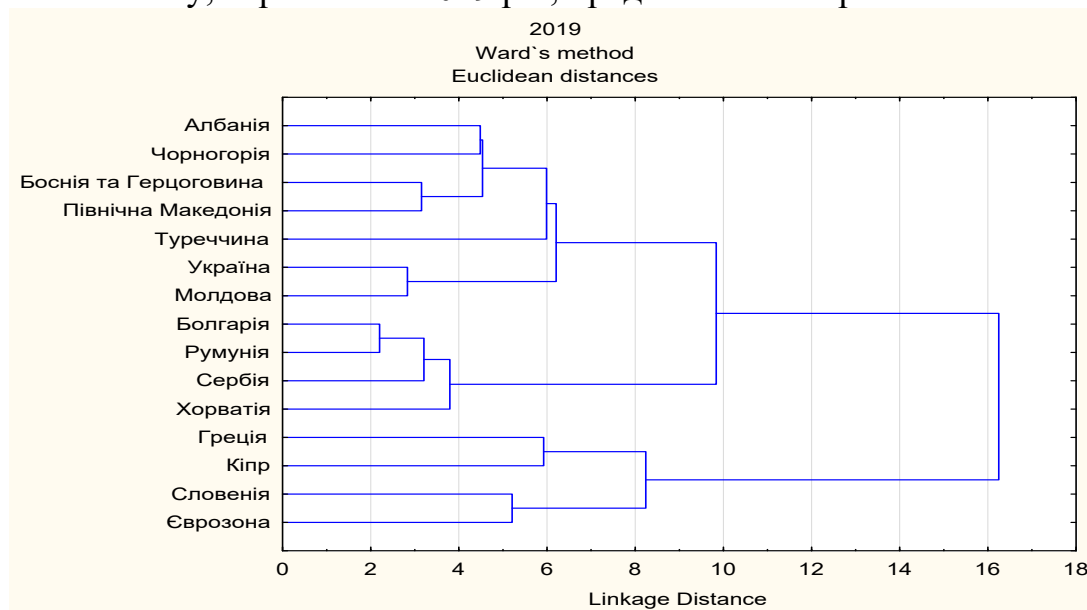

Рис. 4. Дендрограма кластерного аналізу за 2019 р.

Проведений кластерний аналіз за 2004–2019 роки дозволив визначити структурне поєднання досліджуваних країн у достатньо однорідні кластери, виявити основні переваги та недоліки кожного кластеру і унаочнити міграційні рухи аналізованих країн між кластерами.

Проведений порівняльний аналіз складу кластерів дозволив зробити висновок про те, що склад кластерів у 2019 році є аналогічним угрупованню країн у 2004 році. Проте кожен кластер набув певних змін за своїми характеристиками: країни першого кластеру (Словенія, Кіпр, Єврозона) суттєво покращили свої позиції щодо рівня безробіття, а також істотно підвищили темпи зростання ВВП. Країни другого кластеру (Болгарія, Греція, Сербія, Румунія, Хорватія) також збільшили темпи зростання ВВП, але тепер демонструють низький темп зростання чисельності населення. Для країн третього кластеру (Албанія, Боснія та Герцеговина, Чорногорія, Північна Македонія) істотних змін не відбулося. Для четвертого одноосібного кластеру Туреччини відбулися критичні зміни за темпами зростання ВВП. Країни п'ятого кластеру (Україна і Молдова) продемонстрували достатньо високі показники зростання номінального ВВП і помітне зниження індексу інновацій.

Очевидно, що поступова конвергенція країн Південно-Східної Європи позитивно вплинула на поліпшення інвестиційного клімату, зокрема функціонування єдиного ринку дозволило ТНК більш раціонально розподіляти свої витрати і використовувати загальне управління взаємозалежними транскордонними операціями. Найвищий ступінь інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості спостерігається у наукомістких галузях економік цього регіону, де конкурентні переваги ТНК пов'язані із перевагою володіння нематеріальними активами. Цей процес розвивався шляхом розширення масштабу інвестиційних проєктів «з нуля»,

здійснюваних іноземними філіями, а також за допомогою придбання закордонними ТНК успішно працюючих місцевих компаній.

У третьому розділі «Механізми прискорення розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи в умовах розширення ЄС» за авторською методикою здійснено оцінку потенціалу транснаціоналізації економіки країн Південно-Східної Європи; розроблено модель формування механізмів розвитку синергії регіональної економічної інтеграції та стратегії залучення прямих іноземних інвестицій; визначено стратегічні пріоритети міжнародної інтеграції України та країн Південно-Східної Європи.

З метою оцінки потенціалу інтеграції країн Південно-Східної Європи у процес транснаціоналізації світової економіки з погляду розвитку транснаціонального характеру власного бізнесу автором було розроблено алгоритм оцінки реалізації потенціалу транснаціоналізації країн (рис. 6) та авторську методику розрахунку Інтегрованого показника потенціалу транснаціоналізації країн (1), який є середньою величиною п'яти стандартизованих змінних для кожної країни, що характеризують ступінь ресурсного забезпечення потенціалу розвитку транснаціоналізації, розмір ринку, привабливість фінансового сектору, рівень розвитку торговельної форми інтернаціоналізації.

Рис. 6. Алгоритм оцінки реалізації потенціалу транснаціоналізації країн
Джерело: (розроблено автором)

$$I_{ITPE} = \frac{\overline{GDP} + \overline{IR} + \overline{EV} + \overline{LG} + \overline{P}}{5}, \quad (1)$$

де I_{ITPE} – Інтегрований показник потенціалу транснаціоналізації країни;
 $\overline{GDP}$ – стандартизована середня обсягу ВВП на душу населення за ППП;
 $\overline{IR}$ – стандартизована середня реальної процентної ставки;
 $\overline{EV}$ – стандартизована середня частки експорту товарів та послуг у ВВП країни;
 $\overline{LG}$ – стандартизована середня вартості робочої сили;
 $\overline{P}$ – стандартизована середня чисельності населення країни.

Зіставлення отриманих значень індексу потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи з фактичним даними, що характеризують залучення ПІІ до економік цих країн, дало можливість побудувати матрицю класифікації країн ПСЄ за наявним та реалізованим потенціалом транснаціоналізації (рис. 7).

*Фактичне залучення
інвестиційних інвестицій*

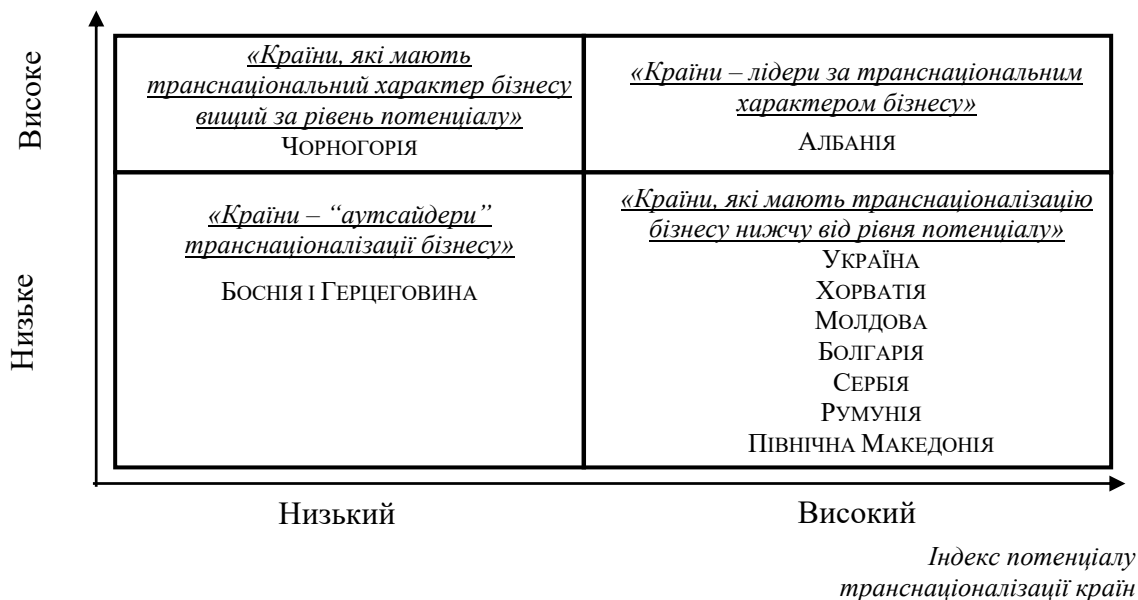

Рис. 7. Матриця класифікації країн ПСЄ за наявним та реалізованим потенціалом транснаціоналізації

Отримана в результаті порівняльного аналізу класифікація включає такі групи країн: «Країни, які мають транснаціональний характер бізнесу вищий за рівень потенціалу», «Країни – лідери за транснаціональним характером бізнесу», «Країни – «аутсайтери» транснаціоналізації бізнесу», «Країни, які мають транснаціоналізацію бізнесу, нижчу від рівня потенціалу». До останньої групи відноситься найбільша частка країн досліджуваного регіону (Україна, Хорватія, Молдова, Болгарія, Сербія, Румунія, Північна Македонія).

Визначено, що механізм стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи, що має включати важелі стимулювання реалізації потенціалу синергії від зміцнення конкурентних переваг на національному і регіональному рівнях, а також застосування політики стимулювання ПП (важелі регіональної та національної політики, розроблені на засадах картографування економічної структури, порівняльних переваг, а також драйверів зростання економік країн; картографування привабливості регіонів країн для ПП з залежності від секторів економіки, типів ПП та територіальних контекстів, таргетування оптимізації вигод від припливу ПП шляхом використання синергії між потребами регіону та можливостями, притаманними припливу ПП у регіон, синергії від залучення зацікавлених сторін до розробки політики).

Проведене економетричне дослідження припливу прямих іноземних інвестицій з країн ЄС в Україну на основі синтезу гравітаційного підходу та кореляційно-регресійного аналізу за даними 2013 та 2019 років (до підписання

Угоди про Асоціацію з ЄС та після) дало можливість отримати рівняння гравітаційної моделі, що за 2019 рік має такий вигляд:

$$Y_{ij} = \frac{(\text{SUMGDP}_{ij})^{1.014} (\text{RELENDOW}_{ij})^{1.427}}{4.52639 \cdot 10^5 (\text{SIMSIZE}_{ij})^{1.345} (\text{DISTANCE}_{ij})^{35.033}}.$$

де змінні мають такі визначення:

Y_{ij} – обсяг ПП з країни i до країни j ;

$\text{SUMGDP}_{ij} = \ln(\text{GDP}_i + \text{GDP}_j)$ – економічний простір;

$\text{SIMSIZE}_{ij} = \ln \left(1 - \left(\frac{\text{GDP}_i}{\text{GDP}_i + \text{GDP}_j} \right)^2 - \left(\frac{\text{GDP}_j}{\text{GDP}_i + \text{GDP}_j} \right)^2 \right)$ – індекс схожості країн за розмірами;

$\text{RELENDOW}_{ij} = \left(\ln \left(\frac{\text{GDP}_i}{\text{POP}_i} \right) - \ln \left(\frac{\text{GDP}_j}{\text{POP}_j} \right) \right)$ – відносний факторний внесок;

DISTANCE_{ij} – відносна відстань між країнами i та j .

Порівняльний аналіз коефіцієнтів еластичності за отриманими рівняннями регресії за 2013 та 2019 рр. засвідчив їх відносну стабільність (табл. 2).

Таблиця 2

Вихідні дані порівняльного аналізу коефіцієнтів еластичності отриманих рівнянь регресії

Коефіцієнт еластичності	2013	2019
SUMGDP	1.933	1.014
SIMSIZE	-1.186	-1.345
RELENDOW	0.85	1.427
DISTANCE	-30.131	-35.033

Проведене дослідження свідчить про найбільший зворотний вплив на обсяги ПП з країн ЄС в Україну відносної відстані між країнами (чим більша відстань, тим менший обсяг припливу ПП), другий за ступенем впливу у 2019 році виявився розрахунковий показник «Відносний факторний внесок», залежного від співвідношення обсягу ВВП країн з населенням (чим більший відносний факторний внесок, тим більший обсяг припливу ПП), третім за рівнем впливу, проте зворотного, є індекс схожості країн за розмірами (чим більше схожі країни за розмірами, тим менша мотивація до збільшення обсягів ПП), останній показник прямого впливу на обсяги ПП – показник загального економічного простору країн.

У роботі зроблено висновки про наявність найбільш вагомих підстав для розвитку міжрегіональної та внутрішньогалузевої кооперації України з Болгарією, Молдовою, Румунією та Туреччиною у таких напрямках, як: транспортна сфера (розвиток спільної транспортно-логістичної інфраструктури з виходом на транс'європейські магістралі, транспортні мережі Центральної та Північної Європи, Центральної Азії, Близького і Середнього Сходу), туристичні послуги, агропромисловий сектор, реалізація спільних програм сталого розвитку в акваторії Чорного моря.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання поглиблення теоретико-методологічних основ вивчення впливу синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи, а також розроблено науково-практичні рекомендації щодо стимулювання припливу внутрішньо-європейських та позаєвропейських прямих іноземних інвестицій в країни досліджуваного регіону.

У результаті проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. На основі узагальнення існуючих теорій та концепцій досліджень природи і сутності процесу транснаціоналізації основними рушійними мотивами прямого зарубіжного інвестування ТНК визначено такі: фактори ринку: обсяг зарубіжного ринку, динаміка та потенціал зростання обсягу ринку; обмежений обсягу внутрішнього ринку країни базування; можливість створення експортної бази для своїх товарів і послуг у третій країні; «проходження за клієнтами»; економічний та політичний режими для інвесторів у країнах-реципієнтах; можливість доступу на близькі регіональні ринки; *фактори витрат виробництва*: доступ до певних дешевих або дефіцитних видів природних, науково-технічних, трудових і інших ресурсів; економія на різних видах витрат виробництва; можливість більш ефективного використання деяких факторів виробництва; отримання ефекту економії на масштабах від розширення ринків збуту; *обмеження бізнесу*: торговельні перешкоди – торгові тарифні бар'єри у країні-реципієнті ПШ; нетарифні бар'єри; споживчі переваги. Під «*потенціалом транснаціоналізації країни*» пропонується розуміти здатність економіки країн, завдяки своїм наявним і потенційним ресурсам та можливостям сприяти залученню на свою територію інвестицій багатонаціональних компаній, а також формуванню транснаціонального характеру бізнесу національних компаній.

2. Визначено, що *синергія регіональної інтеграції* у парадигмі залучення інвестицій полягає в ефектах підсиленого характеру від комбінації таких характеристик регіональної інтеграції, як створення більшого за розмірами ринку з кращими можливостями для використання економіки масштабу, відкриття нових можливостей для розвитку підприємницької діяльності через зниження бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, трудових ресурсів, технологій та ноу-хау, відкриття ринків державних закупок; зниження інвестиційних ризиків через гармонізацію національного законодавства, зовнішньоекономічної та внутрішньої економічної політики; підвищення ефективності діяльності міжнародних підприємницьких структур через відкриття вільного доступу до структури регіональної фрагментації міжнародного поділу праці.

3. Синтез підходів Е. Хелпмана і П. Кругмана до дослідження вертикальних ПШ, а також підходу С. Брейнарда – до вивчення горизонтальних ПШ, дає можливість сформулювати гіпотезу про доцільність дослідження впливу регіональних інтеграційних процесів на приплив ПШ через гравітаційну модель, що має включати такі змінні: відносний фактор ендаументів, індекс подібності країн за розміром, географічну відстань між двома партнерами і міру сформованого «економічного простору» між країнами як задану суму ВВП. Типова економічна інтеграція буде характеризуватися кількома важливими змінами, які впливають на інтеграцію країн різною мірою, що можуть бути виміряні шляхом застосування

гравітаційної моделі: збільшення розміру ринку завдяки зниженню тарифів, зменшення нетарифних бар'єрів, потенційно більшої курсової стабільності, більша ефективність при розподілі ресурсів, завдяки посиленій конкуренції.

4. Проведене дослідження показало наявність загальних факторів, що підвищують привабливість європейських країн – це сила регіональних галузевих кластерів; наявність пропозиції робочої сили і висока частка населення з вищою освітою; регіональна доступність (фізична та цифрова); високий рівень інновацій; висока концентрація ПП; розмір ринку; щільність населення; запроваджені режими спеціальних економічних зон в окремих країнах Південно-Східної Європи.

5. Синергія регіональної економічної інтеграції, що генерується через регіональну спеціалізацію та кооперацію, збільшення схожості бізнес-циклів та загальну конвергенцію національних економік, сформувала позитивні тренди у трансформаціях країн Південно-Східної Європи, що відбивається в першу чергу на індексах людського розвитку, економічної свободи, відкритості економік, конкурентоспроможності та інноваційності нових країн-членів ЄС, країн-кандидатів та країн, які мають Угоди про Асоціацію та включені до програм Східного партнерства.

6. Проведений кластерний аналіз довів зміни у процесі конвергенції країн ПСЄ з країнами Єврозони з ходом поглиблення їх залученості до європейських інтеграційних процесів. Загалом країни Південно-Східної Європи мають досить високий інноваційний потенціал, який визначається значною чисельністю висококваліфікованих кадрів, розвиненою сферою досліджень і розробок. Очевидно, що поступова конвергенція країн Південно-Східної Європи позитивно вплинула на поліпшення інвестиційного клімату для ТНК, зокрема функціонування Єдиного ринку дозволяє ТНК більш раціонально розподіляти свої витрати і використовувати загальне управління взаємозалежними транскордонними операціями.

7. Проведений порівняльний аналіз розрахованого за авторською методикою індексу потенціалу транснаціоналізації країн ПСЄ та наявного фактичного припливу ПП у розрахунку на душу населення дав можливість класифікувати країни цього регіону на такі групи: «Країни, які мають транснаціональний характер бізнесу вищий за рівень потенціалу», «Країни – лідери за транснаціональним характером бізнесу», «Країни – «аутсайтери» транснаціоналізації бізнесу», «Країни, які мають транснаціоналізацію бізнесу, нижчу від рівня потенціалу». До останньої групи відноситься найбільша частка країн досліджуваного регіону (Україна, Хорватія, Молдова, Болгарія, Сербія, Румунія, Північна Македонія).

8. Механізми стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи мають включати синергію від зміцнення конкурентних переваг на національному і регіональному рівнях, а також застосування політики стимулювання ПП. Першим елементом підходу до просування ПП є картографування економічної структури, порівняльних переваг, а також драйверів зростання та обмеження в країні, яке може бути використане для розробки стратегії національного та регіонального розвитку з особливостями, що можуть стимулювати економічний розвиток країн та регіонів; другим – картографування привабливості регіонів країн для ПП.

9. У роботі дістали подальшого розвитку підходи до формування інтеграційних пріоритетів України в регіоні Південно-Східної Європи за

просторовими і галузевими напрямками. Проведене порівняльне дослідження припливу ПІІ з країн ЄС в Україну на основі гравітаційного рівняння за 2013 рік (до підписання Україною Угоди про Асоціацію з ЄС) та за 2019 рік свідчить про стабільно найбільший зворотний вплив на обсяги ПІІ відносної відстані між країнами, прямий вплив розрахункового показника «відносний факторний внесок», залежного від співвідношення обсягу ВВП країн з населенням, зворотний зв'язок показник ПІІ та індексу схожості країн за розмірами, та прямий вплив показника загального економічного простору країн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Колективні монографії

1. Sozinova Ye. Transnationalization process: challenges of European integration. *Przedsiębiorczość innowacje rozwój firmy. Monografia*. Wydawnictwo uczelniane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kalisz. Kalisz. 2016. P. 199–208 (0,85 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні процесів транснаціоналізації в контексті викликів Європейської інтеграції.*

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

2. Sozinova Ye.I., Oriekhova T.V. Analyzing the contribution of foreign direct investment to the formation of investment potential of European countries. *UARD Yearbook*. 2020. Volume 8. Pp. 206–221 (1,2 д.а. / 0,6 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні внеску прямих іноземних інвестицій у формування інвестиційного потенціалу європейських країн.*

3. Sozinova Ye.I., Oriekhova T.V. Evaluating the transnationalization potential of the economics in countries of South-Eastern Europe. *Research Papers in Economics and Finance*. 2021. Vol. 5, No. 1. Pp. 33–45 (0,98 д.а. / 0,49 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у оцінці потенціалу транснаціоналізації економіки в країнах Південно-Східної Європи.*

4. Sozinova Ye., Oriekhova T. Convergence of the countries of South-Eastern Europe in the conditions of European integration processes. *Economics and Finance*. 2021. Vol. 1. Pp. 47–56 (0,76 д.а. / 0,38 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні особливостей процесу зближення країн Південно-Східної Європи в умовах євроінтеграційних процесів.*

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

5. Созінова Є. І. Напрями розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи в контексті розширення ЄС. *Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ*. 2011. Ч. II. С. 666–670 (0,51 д.а.).

6. Созинова Е. И. Развитие инвестиционного потенциала Украины в контексте углубления интеграции со странами Причерноморья. *Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ*. 2012. С. 299–302 (0,46 д.а.).

7. Созінова Є. І. Шляхи формування інвестиційного клімату в окремих країнах

Чорноморського регіону. *Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект*. 2012. Ч. 2. С. 344–346 (0,4 д.а.).

8. Созінова Є. І., Орехова Т. В., Орехов М. О. Детермінанти формування нового покоління транснаціональних виробничих систем у вимірах глобальних та регіональних трансформацій. *Проблеми і перспективи розвитку співробітництва між країнами Південно-Східної Європи в рамках Чорноморського економічного співробітництва і ГУАМ*. 2013. С. 299–302 (0,51 д.а. / 0,17 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні детермінант формування нового покоління транснаціональних виробничих систем*.

9. Созінова Е., Свиридова А. Механизмы реализации проектов межрегионального взаимодействия в Причерноморском регионе. *Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект*. 2013. Том 2. С. 282–286 (0,6 д.а. / 0,3 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці механізмів реалізації проєктів міжрегіональної взаємодії у Причорноморському регіоні*.

10. Созінова Є. І. Порівняльний аналіз політики реалізації інвестиційного потенціалу країн чорноморського басейну на прикладі Болгарії і Румунії. *Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект*. 2014. Том 2. С. 279–283 (0,48 д.а.).

11. Созінова Є. І. Структурні наслідки для економіки Болгарії від інтеграції до європейського інвестиційного ринку. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Випуск 2 (12), Том 2. С. 119–131 (0,5 д.а.).

12. Созінова Є. І. Архітектоніка трансформацій економіки країн південно-східної Європи в контексті процесу розширення ЄС. *Економічний простір*. 2016. № 106. С. 45–57 (0,61 д.а.).

13. Созінова Є. І., Орехова Т. В. Моделювання процесу конвергенції країн Південно-Східної Європи з країнами ЄС. *Економіка і організація управління*. 2020. № 4. С. 53–64 (0,58 д.а. / 0,29 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у моделюванні процесу конвергенції країн Південно-Східної Європи з країнами ЄС*.

Публікації за матеріалами конференцій

14. Созінова Є. І. Інвестиційна привабливість країн Південної та Східної Європи у контексті розширення ЄС. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання: праці XX Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених*. 24–25 листопада 2020 р., м. Вінниця. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Том 2. С. 99–202 (0,24 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Созінова Є. І. Вплив синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено розробці підходів до розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи у парадигмі впливу синергії регіональної інтеграції.

Визначено генезис методології дослідження природи та сутності процесу транснаціоналізації. Узагальнено детермінанти синергії впливу регіональної економічної інтеграції на формування інвестиційних потоків. Систематизовано теоретико-методологічні підходи до дослідження впливу регіональної інтеграції на потенціал транснаціоналізації країн. Детерміновано роль прямих іноземних інвестицій у формуванні інвестиційного потенціалу країн Європи. Визначено напрями трансформацій країн Південно-Східної Європи в архітектоніці європейських регіональних процесів. Проаналізовано ступінь конвергенції країн Південно-Східної Європи в умовах європейських інтеграційних процесів. Оцінено потенціал транснаціоналізації економіки країн Південно-Східної Європи. Розроблено механізми стимулювання розвитку потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи. Визначено стратегічні пріоритети міжнародної інтеграції України та країн Південно-Східної Європи.

Ключові слова: регіональна інтеграція, синергія, транснаціоналізація, конвергенція, потенціал транснаціоналізації, країни Південно-Східної Європи, інвестиційні потоки, інвестиційний потенціал.

АННОТАЦИЯ

Созинова Е.И. Влияние синергии региональной интеграции на развитие потенциала транснационализации стран Юго-Восточной Европы. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2021.

Диссертационная работа посвящена разработке подходов к развитию потенциала транснационализации стран Юго-Восточной Европы в парадигме влияния синергии региональной интеграции.

Определен генезис методологии исследования природы и сущности процесса транснационализации. Обобщены детерминанты синергии влияния региональной экономической интеграции на формирование инвестиционных потоков. Систематизированы теоретико-методологические подходы к исследованию влияния региональной интеграции на потенциал транснационализации стран. Детерминирована роль прямых иностранных инвестиций в формировании инвестиционного потенциала стран Европы. Определены направления трансформаций стран Юго-Восточной Европы в архитектонике европейских региональных процессов. Проанализирована степень конвергенции стран Юго-Восточной Европы в условиях европейских интеграционных процессов. Оценен потенциал транснационализации экономики стран Юго-Восточной Европы. Разработаны механизмы стимулирования развития потенциала транснационализации стран Юго-Восточной Европы. Определены стратегические приоритеты международной интеграции Украины и стран Юго-Восточной Европы.

Ключевые слова: региональная интеграция, синергия, транснационализация, конвергенция, потенциал транснационализации, страны Юго-Восточной Европы, инвестиционные потоки, инвестиционный потенциал.

SUMMARY

Sozinova Ye. I. Impact of the regional synergy integration on the development of the transnationalization in the countries of South-Eastern Europe. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.02 – World economy and international economic relations. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The dissertation is dedicated to the elaboration of approaches to the development of the transnationalization potential of the countries of South-Eastern Europe in the paradigm of the influence of regional synergy integration.

The genesis of the research methodology of the nature and essence of transnationalization was determined. The synergy determinants of the regional economic integration influence on the formation of investment flows were generalized. Theoretical and methodological approaches to the study of the impact of regional integration on the transnationalization potential of countries were systematized. The key research categories for the development of regional investment architecture were clarified, namely the concepts of «potential for a country's transnationalization», «synergy of regional integration».

The role of foreign direct investment in the formation of investment potential of European countries was determined. The transformation directions in the countries of South-Eastern Europe in the architecture of European regional processes were determined. The degree of convergence in the countries of South-Eastern Europe in the conditions of European integration processes was analyzed.

The methodological approach to assessing the potential of countries' transnationalization was improved, which includes: the proposed integrated indicator of transnationalization potential, that is the average of five standardized variables characterizing the degree of resource provision of transnational development potential, market size, attractiveness of the financial sector, and the algorithm of application of these indicators in order to rank countries according to the degree development and use of their existing potential.

A mechanism has been developed to stimulate the development of the transnationalization potential in the countries of South-Eastern Europe, which includes levers to stimulate the realization of synergy potential from strengthening competitive advantages at the national and regional levels, and FDI incentive policy. Approaches to the formation of Ukraine's integration priorities in the region of South-Eastern Europe by spatial and sectoral areas were substantiated, namely conclusions were made on the existence of the most important grounds for the development of interregional and intra-sectoral cooperation of Ukraine with Bulgaria, Moldova, Romania and Turkey in such spheres as tourist services, agro-industrial sector, implementation of joint programs of sustainable development in the Black Sea.

Keywords: regional integration, synergy, transnationalization, convergence, transnationalization potential, countries of South-Eastern Europe, investment flows, investment potential.

СОЗИНОВА ЄВГЕНІЯ ІГОРІВНА

**ВПЛИВ СИНЕРГІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА РОЗВИТОК
ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ КРАЇН ПІВДЕННО-
СХІДНОЇ ЄВРОПИ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 09.04.2021 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 364.

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт».
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88.
